

SCURTĂ PRIVIRE ASUPRA ARIEI DE DIFUZARE A MONEDELOR AUTONOME EMISE DE CALLATIS ȘI TOMIS¹

Gabriel TALMAȚCHI

În ansamblul eforturilor ample depuse în ultimii ani în cercetarea activității atelierelor monetare grecești în perioada autonomă, se înscrie și demersul nostru, care prin repertorierea descoperirilor de interes până la acest moment, poate conduce la o cunoaștere mai profundă a diferitelor aspecte economice și monetare manifestate pe un areal mai larg.

De asemenea, îmbogățirea numărului de descoperiri monetare prin intermediul săpăturilor arheologice, cercetărilor de suprafață și a identificărilor întâmplătoare, a întregit tabloul difuziunii acestor emisiuni în spațiul cercetat. Trebuie spus că, în mod evident, nu avem siguranța receptării totalității descoperirilor existente, dar în contextul dat, credem că beneficiem de un eșantion relevant, concluziile și observațiile având la bază o populație monetară consistentă.

În cadrul celor două repertorii sunt prezente descoperiri atât din teritoriul dintre Dunăre și Mare, cât și de la nord de fluviu, adăugându-se informații inedite, enumerarea făcându-se în ordine alfabetică pentru fiecare centru emitent.

Începuturile Callatidei sunt considerate, din perspectiva descoperirilor arheologice, nu mai vechi de sfârșitul secolului V a.Chr.², dar debutul activității atelierului monetar se manifestă abia de la jumătatea³ sau cea de a doua parte a secolului IV a.Chr.⁴ S-a emis în etalon eginetic și persic, ultimul fiind binecunoscut și pentru alte ateliere monetare din bazinul Pontului Euxin de la sfârșitul secolului IV a.Chr.⁵. Primele monede au fost cele din argint, prezentând

¹ Nu am tratat monedele de aur și argint tip Alexandru al III-lea, Lysimach bătute de atelierele monetare analizate, pentru motive bine individualizate și observate de C.Preda; vezi *Istoria monedei în Dacia preromană*, București, 1998, p.84;

² C.Preda, *Istro-Pontica*, 2001, p.111;

³ O.Iliescu, în *130 de ani de la crearea sistemului monetar românesc modern*, București, 1997, p.45;

⁴ Gh.Poenaru-Bordea, *ibidem*, p.61; A.Avram, *Inscriptions grecques et latines de Scythie Mineure, III, Callatis et son territoire*, Paris-București, 1999, p.76; *Istoria românilor I. Moștenirea tipurilor îndepărtate*, București, 2001, p.566 (în continuare *Istoria românilor*);

⁵ *Ibidem*; Gh.Poenaru-Bordea, *loc.cit.*, p.60;

trei nominaluri⁶, producerea lor fiind probabil sistată la sfârșitul secolului IV a.Chr.⁷ sau către anul 280 a.Chr.⁸. Odată cu jumătatea secolului III a.Chr. începe seria de monede de bronz ce nu dețin o cronologie amănunțită, ci aprecieri globale și generale⁹, dar cu o răspândire semnificativă în interiorul comunităților locale.

Pentru această monetărie au fost cartate un număr de 34 de localități, cu descoperiri ce pot fi încadrate cronologic în intervalul 330-72/71 a.Chr.¹⁰, majoritatea lor (79,41%) fiind din Dobrogea, mai mult în jumătatea sudică și mai puțin în cea nordică. În acest sens destul de bine reprezentată este zona litorală delimitată de Mangalia și Constanța și mai puțin spre imediata parte interioară a regiunii (35,29%). Atrage atenția și linia Dunării cu 32,35% din totalul localităților și mai puțin centrul Dobrogei cu doar 5,88%. După litoral, colțul de sud-vest al teritoriului, pe Dunăre, se remarcă printr-un număr semnificativ de piese și descoperiri, în apropiere de Silistra, ceea ce ar putea trăda o eventuală direcție comercială și economică de interes aparte pentru polisul callatian în perioada secolelor IV-I a.Chr. (20,58%).

Se remarcă numărul mic al monedelor de argint autonome ale cetății tip Herakles; cunosc până în acest moment din descoperiri 8 astfel de emisiuni, 6 izolate și două în tezaure. Totuși putem presupune că producerea lor a fost semnificativă cantitativ și pentru moment, poate, puțin receptată în descoperiri arheologice dar, destul de prezente în cele întâmplătoare așa cum am constatat noi, în colecții particulare. Așa cum se poate observa și din harta descoperirilor, un număr mic de piese au ajuns la nord de Dunăre (26,47%), dacă facem abstracție de un tezaur descoperit la Poiana și compus tot din emisiuni de bronz, unicul descoperit în mediu geto-dacic. În general, contextul arheologic al monedelor callatiene corespunde secolelor II-I a.Chr., atunci când Histria deja nu mai juca un rol important în schimburile cu populația locală¹¹, balanța înclinându-se în favoarea Callatidei.

Sunt cunoscute un număr total de 5 tezaure, 3 compuse numai din monede callatiene, iar celelalte în asociere cu emisiuni ale altor cetăți. Tezaurul deja menționat de la Poiana (jud. Galați) deține două sau trei monede tip Apollon cu urme ale unei pelicule subțiri de aur¹², ceea ce ne oferă și o imagine mai puțin plăcută, dar concretă, o fațetă a politicii economice callatiene desfășurată în raporturile cu populația locală.

Revenind la descoperirile izolate, pot fi enumerate ca tipuri în ordinea numărului de piese Apollon, Atena, Dionysos, Demetra și Herakles, iar cea mai comună contramarcă este cea cu Artemis.

Tomis a fost întemeiat probabil către mijlocul¹³ sau în a doua jumătate a

⁶ Idem, *Viața economică în Pontul Stâng în epoca elenistică în lumina izvoarelor arheologice*, rezumatul tezei de doctorat, București, 1978, p.15;

⁷ O.Iliescu, *loc.cit.*, p.45;

⁸ Gh.Poenaru-Bordea, *loc.cit.*, p.61;

⁹ C.Preda, *op.cit.*, p.76;

¹⁰ *Istoria românilor*, p.568;

¹¹ E.Oberländer-Tirnovanu, *Pontica*, 11(1978), p.66;

¹² S.Teodor, M.Nicu, S.Țau, *Thraco-Dacica*, 8(1987), 1-2, p.136;

¹³ C.Preda, *loc.cit.*, p.113;

secolului VI a.Chr.¹⁴ și a avut funcția de *emporium* până spre jumătatea secolului III a.Chr.¹⁵, atunci când se deschide și atelierul monetar. Au fost emise până în anii 72/71 a.Chr.¹⁶ variate emisiuni de bronz, cu o cronologie bine constituită și o claritate valabilă în general, stabilită de K.Regling¹⁷.

Pentru această monetărie au fost cartate un număr de 22 de localități, cu descoperiri încadrate cronologic în intervalul 260/250-72/71 a.Chr. Din nou Dobrogea deține cel mai mare număr de descoperiri (59,09%), ele fiind aliniate de-a lungul Dunării și a litoralului Mării Negre. De data aceasta, spre deosebire de ceea ce se întâmpla cu monedele callatiene, nu identificăm concentrări ale descoperirilor, nici măcar în spațiul de rezonanță tomitan. La nord de Dunăre asistăm la aceeași puținătate a lor în descoperiri, spre vest limite fiind Curtea de Argeș, iar spre nord-est Tyras, cu doar 40,9%. Această situație nefastă poate fi explicată, parțial prin datele pe care le oferă săpăturile arheologice executate în Parcul Catedralei în anii 1971-1974. Astfel, s-a observat, în special pentru secolul III a.Chr. la Tomis, o perioadă de regres explicată prin reducerea drastică a zonei locuite a orașului¹⁸, care se va corecta în secolele următoare. Totuși, prezența monedelor tomitane la nord de Dunăre atestă o atenție acordată de *polis* pentru crearea sau dezvoltarea unor relații economice și politice cu comunitățile autohtone, mai ales de-a lungul văilor unor râuri importante. Ca și la Callatis apar pe monede contramărci (în proporție de 95% pe avers), cel mai des pe cele de tipul Marelui Zeu/Acvilă într-o cunună de stejar. Mai mult, uneori se practica suprapunerea contramărcilor și de câte două ori, cu două contramărci. Pe ele apar, în funcție de numărul de prezențe, Athena, Helios, Hermes, Demetra, Apollon, roata cu patru spițe.

Așa cum de altfel se cunoaște, moneda de bronz avea o putere financiară limitată și circula doar pe piața locală¹⁹, argintul și aurul fiind de obicei căutate în tranzacțiile epocii. Totuși moneda de bronz a atras interesul autohtonilor, apropiind cele două lumi, continuându-se politica histriană cu efecte pe termen lung. Evident că din când în când, și în special în secolele III-I a.Chr., s-au manifestat în relațiile greco-autohtone evoluții divergente ce afectau parțial relațiile existente, dar aceste situații erau doar etape episodice, revenindu-se la reluarea și intensificarea contactelor comerciale de pe poziții în care „importul/exportul” erau dorite de cele două părți. Pe acest fond moneda se manifestă ca un instrument privilegiat al comerțului, uneori valoarea emisiunii asigurând și supremația comercială a cetății²⁰, competitivitatea fiind impresionantă. De asemenea, penetrarea de către negustorii greci a teritoriilor din nordul Dunării a impulsionat evoluția societății autohtone și crearea de premise pentru ivirea circulației monetare în sânul acestor comunități.

¹⁴ A.Rădulescu, C.Scorpan, Pontica, 8(1975), p.46; I.Stoian, *Tomitana. Contribuții epigrafice la istoria cetății Tomis*, București, 1962, p.17;

¹⁵ C.Preda, *loc.cit.*;

¹⁶ *Istoria românilor*, p.568; Gh.Poenaru-Bordea, *loc.cit.*, p.63;

¹⁷ K.Regling, *Die antiken Münzen von Dacien und Moesien*, I, 2, 1910, p.587-917;

¹⁸ A.Rădulescu, C.Scorpan, *loc.cit.*, p.47;

¹⁹ F.Chamoux, *Civilizația greacă*, II, București, 1985, p.88;

²⁰ J.P.Faugère, *Moneda și politica monetară*, Iași, 2000, p.44;

Analizând pătrunderea monedelor de bronz ale unor colonii grecești la nord de Dunăre, Bucur Mitrea trata această prezență ca „mărunțiș” sau „bani de buzunar”²¹. Totuși, considerăm că această ipoteză poate fi doar un adevăr parțial, ce nu trebuie generalizat pentru fiecare zonă sau situație în parte. Credem, de la caz la caz, că monedele au avut și un rol comercial sau de „bun deosebit”, fără valoare monetară, a se vedea în acest sens descoperirea unei piese tomitane într-o groapă rituală. Același specialist identifica printre piesele descoperite la nordul Dunării în cetăți și dave geto-dacice două grupe principale, integrate secolelor III-II a.Chr., respectiv a doua jumătate a secolului II a.Chr. – prima jumătate a secolului I a.Chr.²². Elementele de diferențiere constau în cel de al doilea caz în uzura accentuată și apariția contramărcilor²³, acestea fiind rezultatul unui procedeu specific secolelor II-I a.Chr.²⁴, prin care se reintroducea pe piața monetară locală în circulație monede de o greutate superioară conform cu etalonul aflat în vigoare²⁵.

În final trebuie amintită publicarea lacunară a multora din descoperiri, uneori simple menționări ceea ce ne îngreunează demersul; într-un asemenea context trebuie păstrate rezervele cuvenite, iar eventualele concluzii formulate cu atenție. Înregistrarea cu parcinomie a diferitelor materiale și publicarea lor vor oferi, odată cu trecerea timpului, o platformă tot mai bogată pentru discuțiile și interpretările viitoare referitoare la rolul, locul și importanța monedei grecești pătrunsă în mediul autohton, în spații de interes comercial în secolele III-I a.Chr. În același timp semnalăm pe piețele locale grecești de la Histria, Tomis și Callatis numeroase monede bătute de cele trei polisuri, prezența lor fiind o expresie a legăturilor economice și comerciale desfășurate cu unele sincope în secolele III-I a.Chr.

Trebuie subliniat faptul, conform căruia, moneda greacă a fost dependentă de contextul în care s-a înscris, a fost acceptată și a câștigat încrederea utilizatorilor în zone cu frontiere schimbătoare, manifestând mobilitate cu efect direct asupra creșterii schimburilor comerciale. Contactele greco-autohtone au cunoscut o amplitudine pozitivă în secolele III-I a.Chr. (cea mai bună situație în acest sens apare în Dobrogea, acolo unde localnicii avuseseră cointerestate legături de timpuriu), când caracterul întâmplător al lor era de mult depășit, fiind permanetizate și intensificate, conducând la transformări de mare importanță pentru viața economică și politică a populației locale, definitivând și generalizând utilizarea conștientă din punct de vedere financiar a monedei, pe un fond propice difuziunii sale.

²¹ B.Mitrea, Pontica, 11(1978), p.95; idem; Thraco-Dacica, 6(1985), 1-2, p.55;

²² *Ibidem*, p.54;

²³ *Ibidem*;

²⁴ C.Preda, H.Nubar, *Histria III. Descoperirile monetare 1914-1970*, București, 1973, p.46;

²⁵ E.Condurachi, Buletinul Științific al Academiei, II, București, 1950, p.11-12.

I. REPERTORIUL DESCOPERIRILOR MONETARE AUTONOME DE CALLATIS

1. ALBEȘTI, jud. Constanța

- în urma săpăturilor arheologice din anul 1978 a apărut o drahmă;
A.V. Rădulescu, N. Cheluță-Georgescu, M. Munteanu-Bărbulescu, MCA, Oradea, (1979), p.173; B. Mitrea, Dacia, NS, 24(1980), p.372, nr.1; idem, Dacia, NS 25(1981), p.382, nr.1; C. Preda, *Istoria monedei în Dacia preromană*, București, 1998, p.74 (în continuare *Istoria monedei*);

2. BĂNEASA, jud. Constanța

- descoperire întâmplătoare; o drahmă
G. Talmațchi, AUDC, seria istorie, 4(2001), p.128, nr.67;

3. BĂRĂGANU, jud. Constanța

- descoperire întâmplătoare; o emisiune autonomă tip Pick 229;
G. Talmațchi, AUDC, seria istorie, 4(2001), p.129, nr.69;

4. CANLIA, jud. Constanța

- descoperire întâmplătoare; o emisiune autonomă tip Pick 229 var.;
B. Mitrea, SCIV, 16(1965), p.608, nr.5; idem, Dacia, NS, 9(1965), p.490, nr.5;
I. Glodariu, *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974, p.254, nr.12; C. Preda, *Istoria monedei*, p.77;

5. CAPUL ȘABLA, Bulgaria

- tezaur de monede autonome tip Dionysos/cunună de iederă;
Istoria românilor. Moștenirea timpurilor îndepărtate, I, București, 2001, p.566;

6. CIORANI, com. Pufești, jud. Vrancea

- în punctul „Fântâna de Câmp” un AE autonom tip Pick 227;
I. Winkler, SCȘ, 6(1955), 1-2, p.158-159, nr.7; B. Mitrea, SCIV, 21(1970), 2, p.333, nr.3; idem, Dacia, NS, 14, 1970, p.467, nr.3; I. Glodariu, *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974, p.254, nr.13;
M. Mitrea, *Thraco-Dacica*, 6(1985), 1-2, p.51, nr.11; idem, *Pontica*, 11(1978), p.77; C. Preda, *Istoria monedei*, p.77; V. Bobi, *Civilizația geto-dacilor de la curbură Carpaților (sec.VI î.Chr.-II d.Chr.)*, București, 1999, p.209, nr.6;

7. CONSTANȚA, jud. Constanța

- în urma săpăturilor arheologice o monedă autonomă tip Pick 229;
R. Ocheșeanu, Gh. Papuc, *Pontica*, 8(1975), p.431, nr.402; C. Preda, *Istoria monedei*, p.77;

8. DOROBANȚU, jud. Constanța

- descoperire întâmplătoare; o monedă tip Apollon
G. Talmațchi, AUDC, seria istorie, 4, 2001, p.128, nr.66;

9. DROBETA TURNU-SEVERIN, jud. Mehedinți

- fără condiții de descoperire menționate; un AE tip Herakles;
B. Mitrea, Dacia, NS, 22(1978), p.365, nr.3; idem, *Pontica*, 11(1978), p.91, nr.5; C. Preda, *Istoria monedei*, p.77;

10. EFORIE SUD, jud. Constanța

- fără condiții de descoperire menționate; un AE tip Ruzicka (191?), nr.253d; inedit;

11. GRĂDIȘTEA, jud.Brăila
 - în așezare geto-dacică un AE;
B.Mitrea, *Dacia*, NS, 32(1988), 1-2, p.216, nr.4;
12. GROZEȘTI, jud.Bacău
 - o monedă callatiană;
S.Teodor, *Regiunile est-carpătice ale României în secolele V-II î.Chr. Considerații generale și repertoriu arheologic*, București, 1999, p.41, 154;
13. HÂRȘOVA, jud.Constanța
 - două monede de bronz din col.A.Crăciun din tipurile Pick 219 și 234;
Inedit;
14. HISTRIA, jud.Constanța
 - în urma săpăturilor arheologice două emisiuni tip Pick 218 și 237;
C.Preda, H.Nubar, *Histria III. Descoperirile monetare 1914-1970*, București, 1973, p.134, nr.764-765; C.Preda, *Istoria monedei*, p.77;
 - descoperire întâmplătoare; o emisiune tip Pick 243 var.;
G.talmațchi, *AUDC, seria istorie*, 4, 2001, p.128, nr. ;
15. ION CORVIN, jud.Constanța
 - tezaur monetar descoperit în anul 1905 ce conținea și o drahmă
M.Thompson, O.Morkholm, C.M.Kraay, *The American Numismatic Society*, New York, 1973, p.101, nr.734;
16. ISACCEA, jud.Tulcea
 - o emisiune tip Ruzicka, 1917, p.88, nr.227, de pe raza localității;
R.Ocheșeanu, Gh.Papuc, *Pontica*, 9(1976), p.218, nr.523;
 - opt emisiuni tip Apollon;
E.Oberländer-Tîrnoveanu, *Pontica*, 11(1978), p. 78;
B.Mitrea, *Dacia*, NS, 25(1981), p.383, nr.20; C.Preda, *Istoria monedei*, p.77;
17. IZVOARELE, jud.Constanța
 - întâmplător din punctul „Kala Gherghi” mai multe monede de bronz;
M.Irimia, *Pontica*, 13(1980), p.74, nota 69; Gh.Poenaru-Bordea, B.Mitrea, *Dacia*, NS, 33(1989), 1-2, p.260, nr.3; C.Preda, *Istoria monedei*, p.77;
18. LIMANU, jud.Constanța
 - descoperire întâmplătoare o monedă de bronz tip Pick 271;
B.Mitrea, *Dacia*, NS, 13(1969), p.541, nr.8; C.Preda, *Istoria monedei*, p.77;
19. MANGALIA, jud.Constanța
 - descoperire întâmplătoare o drahmă;
C.Moisil, *Creșterea colecțiilor Cabinetului Numismatic în anii 1938-1942*, București, 1944, p.11, nr.94;
 - în imediata apropiere a orașului; o drahmă;
I.Donoiu, *BSNR*, 121-123(1973-1975), 1975, p.53;
 - tezaur descoperit în anul 1935 cu prilejul unei săpături întâmplătoare într-un vas de lut, având în componență 16 monede de bronz din tipurile Dionysos/cunună de iederă și Athena;
C.Moisil, *Creșterea colecțiilor*, p.14-15, nr.129-141; M.Thompson, O.Morkholm, C.M.Kraay, *The American Numismatic Society*, New York, 1973, p.113, nr.862;

- tezaur descoperit în anul 1962 în apropierea poștei actuale conținând un număr de 51 exemplare din tipurile Dionysos și Demetra;
B.Mitrea, SCIV, 14(1963), 2, p.467, nr.5; Gh.Poenaru-Bordea, SCN, 4(1968), p.103-125; M.Thompson, O.Morkholm, C.M.Kraay, *The American Numismatic Society*, New York, 1973, p.113, nr.863; C.Preda, *Istoria monedei*, p.74-75, 77;
- izolate; 18 monede de bronz;
B.Mitrea, Dacia, NS, 24(1980), p.372, nr.11;
- izolat; numeroase emisiuni din tipurile Apollon/trepied, Dionysos/cunună de spice, Demetra, Dionysos/panteră;
C.Moisil, *Creșterea Colecțiilor*, p.11, nr.99-100, 102-103, p.12, nr.104, 108-112; I.Donoiu, BSNR, 121-123(1973-1975), 67-69, 1975, p.55;
- izolat, șapte monede de bronz din tipurile Pick 217, 223, 234, 234-236, 237, 267 var., Ruzicka (1917), 277b;

20.MURIGHIOL, Independența, jud.Tulcea

- izolat, trei monede de bronz din tipurile Pick 227, 253 și 287; în urma săpăturilor arheologice două piese tip Pick 230;
C.Preda, SCN, 7(1980), p.36, nr.12-14; B.Mitrea, Dacia, NS, 25(1981), p.383, nr.28; A.Suceveanu, M.Angelescu, Dacia, NS, 32(1989), p.145, și nota 3;
C.Preda, *Istoria monedei*, p.77;

21.NĂVODARI, jud.Constanța

- descoperire întâmplătoare; o monedă de bronz tip Pick 229 var. ;
Inedit;

22.OSTROV, jud.Constanța

- descoperire în condiții necunoscute; două emisiuni tip Pick 223 și 233;
Inedit;

23.PECINEAGA, jud.Constanța

- descoperire în condiții necunoscute; o drahmă și un diobol;
C.Moisil, *Creșterea Colecțiilor*, p.11, nr.96-97;
- descoperire în condiții necunoscute; monede de bronz din tipurile Pick 227, 244;
C.Moisil, *Creșterea Colecțiilor*, p.11-12, nr.103-104, 108;
- descoperire în condiții necunoscute; două monede de bronz din tipurile Pick 217 și 270;
Inedit;

24.POIANA, com.Nicorești, jud.Galați

- tezaur descoperit în anul 1985 în stratul Poiana II în cetățuia getică; compus din 32 de monede din tipul Apollon/trepied;
S.Teodor, M.Nicu, S.Tau, *Thraco-Dacica*, 8(1987), 1-2, p.133-138; S.Teodor, S.Tau, M.Nicu, *Symposia Thracologica*, 4(1986), p.137;
- izolat; mai multe exemplare din bronz;
V.Căpitanu, *Carpica*, 4(1971), p.293, nr.66, p.293; B.Mitrea, Dacia, NS, 17(1973), p.405, nr.14; I.Glodariu, *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974, p.254, nr.14;
C.Preda, *Istoria monedei*, p.77;

25. POPEȘTI, jud. Giurgiu

- monede de bronz în așezarea geto-dacică;
R.Vulpe, *Așezări getice din Muntenia*, București, 1966, p.37; V.
M.Bîrliba, *Dacia Răsăriteană în secolele VI-I î.e.n. Economie și monedă*, Iași,
1990, p.86;

26. RACOVÎȚA, com. Voineasa, jud. Olt

- câteva exemplare izolate de pe teritoriul localității;
B.Mitrea, SCIV, 15(1964), p.571, nr.10; idem, *Dacia*, NS, 8(1964), p.373,
nr.10; idem, *Pontica*, 11(1978), p.91; idem, *Thraco-Dacica*, 6(1985), 1-2,
p.51; C.Preda, *Istoria monedei*, p.77;

27. RADOVANU, jud. Călărași

- în așezarea geto-dacică două monede de bronz din tipurile Pick 205 și 228;
B.Mitrea, *Pontica*, 11, 1978, p.91, nr.3; idem, *Thraco-Dacica*, 6(1985), 1-2,
p.51, nr.13; S.Morintz, D.Șerbănescu, *Thraco-Dacica*, 6(1985), 1-2, p.27;
I.Glodariu, *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj,
1974, p.259, nr.84; C.Preda, *Istoria monedei*, p.77;

28. SATU NOU, jud. Constanța

- câteva descoperiri din perimetrul satului actual;
B.Mitrea, *Dacia*, NS, 9(1965), p.490, nr.4; idem, SCIV, 16(1965), 3, nr.4;
G.Talmațchi, AUDC, seria istorie, 4, 2001, p.129, nr.70;

29. SILISTRA, Bulgaria

- tezaur descoperit în anul 1974, compus din 9 monede printre care și o
drahmă de Callatis;
M.Thompson, O.Morkholm, C.M.Kraay, *The American Numismatic Society*,
New York, 1973, p.115, nr.870;

30. SINOIE, jud. Constanța

- izolat; o emisiune tipul Pick 218;
inedit;

31. TROESMIS, Iglița, jud. Tulcea

- izolat o emisiune tip Pick 229;
B.Mitrea, SCIV, 22(1971), 1, p.120, nr.8; idem, *Dacia*, NS, 15(1971), p.400,
nr.8; C.Preda, *Istoria monedei*, p.77;

32. TUZLA, jud. Constanța

- izolat; o emisiune callatiană tip Pick 224;
inedit;

33. ULMENI, jud. Călărași

- izolat; o emisiune de bronz tip Herakles; Pick 289;
C.Preda, BSNR, 70-74(1976-1980), 124-128, 1981, p.241; C.Preda, *Istoria
monedei*, p.77; B.Mitrea, *Thraco-Dacica*, 6(1985), 1-2, p.51, nr.14;

34. VALU LUI TRAIAN, jud. Constanța

- descoperire în condiții necunoscute; o emisiune tip Ruzicka (1917), 248a;
inedit;

35. DOBROGEA

- izolat; o monedă tip Demetra/cunună de spice;
I.Donoiu, BSNR, 67-69(1973-1975), 121-123, 1975, p.53-55;

36.DOBROGEA DE NORD

- izolat; două emisiuni tip Pick 227 și 231;
E.Oberländer-Tîrnoveanu, *Pontica*, 11(1978), p.79, nr.36; C.Preda, *Istoria monedei*, p.77.

PL. I - Harta difuziunii monedelor callatiene din
perioadă autonomă

II.REPERTORIUL DESCOPERIRILOR MONETARE AUTONOME DE TOMIS

1.BARBOȘI, Galați, jud.Galați

- în urma săpăturilor arheologice executate în așezarea geto-dacică, în primul nivel al stațiunii au apărut câteva monede de bronz autonome; N.Gostar, *Cetăți dacice din Moldova*, București, 1969, p.34; I.Glodariu, *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974, p.259, nr.83; B.Mitrea, *Pontica*, 11(1978), p.90, nr.1; idem, *Thraco-Dacica*, 6(1985), 1-2, p.51, nr.6; V.M.Bîrliba, *Dacia răsăriteană în secolele VI-I î.e.n. Economie și monedă*, Iași, 1990, p.134, nr.89; C.Preda, *Istoria monedei*, p.83; S.Teodor, *Regiunile est-carpătice ale României în secolele V-II î.Chr. Considerații generale și repertoriu arheologic*, București, 1999, p.134, nr.41;

2.BĂRĂGANU, jud.Constanța

- izolat; o emisiune tip Pick 2489; inedit;

3.VÂRTEJU-București

- un tezaur de monede geto-dacice ce cuprindea și o emisiune de bronz tip Zeus; B.Mitrea, *Pontica*, 11(1978), p.91, nr.5; C.Preda, *Istoria monedei*, p.83;

4.CAPIDAVA, jud.Constanța

- probabil în urma săpăturilor din anii 1936-1944; o emisiune tip Pick-Regling 2493; inedit;

5.CONSTANȚA, jud.Constanța

- numeroase emisiuni de bronz rezultate în urma săpăturilor arheologice din Parcul Catedralei, necropole și din descoperiri întâmplătoare

C.Moisil, *Creșterea Colecțiilor Cabinetului Numismatic*, 1938-1942, București, 1944, p.29-30, nr.249, 250, 252, 253, 258-261; M.Bucovală, *Necropole elenistice la Tomis*,

Constanța, 1967, p.41-43, 47-51, 78-80, 90, 99-100, 103-104; R.Ocheșeanu,

Gh.Papuc, *Pontica*, 8(1975), p.431, nr. 404-409; iidem, *Pontica*, 9(1976), p.216, nr.

509-512; A.Smaranda, *BSNR*, 129-130(1981-1982), 65-66(1983), p. 457; A.Popescu, M.Ionescu, *BSNR*, 140-141(1992-1993), 1996, p.323-324, nr.2-3;

- alte 22 de emisiuni descoperite în oraș corespunzătoare tipurilor Pick-Regling 2416, 2426, 2431, 2438, 2441, 2454, 2460, 2461, 2468;

6.COPOZU, com.Balaciu, jud.Ialomița

- într-o așezare deschisă geto-dacică, într-o groapă rituală, au apărut două emisiuni din tipurile Pick-Regling 2415 și 2412; A.Stoia, *Dacia*, NS, 22(1978), p.353, nr.36; N.Conovici, *Cercetări numismatice*, 5(1983), p.39-40, nr.3-4; C.Preda, *Istoria monedei*, p.83;

7.CURTEA DE ARGEȘ, jud.Argeș

- într-un tezaur, printre alte emisiuni era și o monedă de bronz dip Zeus/protome de cai; B.Mitrea, *Pontica*, 11(1978), p.91, nr.5;

8.HÂRȘOVA, jud.Constanța

- din col. A.Crăciun provine o emisiune tip Pick-Regling 2408; inedit;

9.HISTRIA, jud.Constanța

- în urma săpăturilor arheologice efectuate cu apărut 15 emisiuni monetare din tipurile Pick-Regling 2461, 2493, 2470, 2501, 2500, 2507, etc.; C.Preda, H.Nubar, Histria III, *Descoperirile monetare 1914-1970*, București, 1973, p.135-136, nr.768-782;

M.Chîtescu, BSNR, 67-69(1973-1975), 121-123, 1975, p.58, nr.8;

Gh.Poenaru-Bordea, BSNR, 67-69(1973-1975), 121-123, 1975, p.58, nr.8;

C.Preda, *Istoria monedei*, p.83;

10.ISACCEA, jud.Tulcea

- izolat o emisiune tip Pick-Regling 2462; E.Oberlander-Tîrnoveanu, Pontica, 11(1978), p.79, nr.38; C.Preda, *Istoria monedei*, p.83;

11.IZVOARELE, jud.Constanța

- sunt semnalate descoperiri de monede de bronz în punctul „Kala Gherghi”, de tip și număr neprecizat; M.Irimia, Pontica, 13(1980), p.74, nota 69; B.Mitrea, SCIV, 16(1965), 3, p.608, nr.4; C.Preda, *Istoria monedei*, p.83;
- sunt de semnalat alte șapte monede de bronz din tipurile Pick-Regling 2450 și 2468; inedit;

12.MANGALIA, jud.Constanța

- semnalăm descoperirea în raza orașului a unui număr de patru monede de bronz din tipurile Pick-Regling 2408, 2417, 2468, 2490; inedit;

13.CRĂȘANI, jud.Ialomița

- într-o așezare geto-dacică au fost descoperit(e) monede(ă) din Tomis; N.Conovici, Cercetări Numismatice, 5(1983), p.39-50; V.Mihăilescu Bîrliba, *Dacia Răsăriteană în secolele VI-I î.e.n. Economie și monedă*, Iași, 1990, p.86;

14.RADOVANU jud.Călărași

- în așezarea geto-dacică au apărut monede de bronz I.Glodariu, *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974, p.259, nr.84; B.Mitrea, Pontica, 11(1978), p.91, nr.3; C.Preda, *Istoria monedei*, p.83;

15.ROȘETI, jud.Călărași

- în anul 1940 în localitate a fost descoperită o emisiune monetară tip Pick-Regling 2441; B.Mitrea, SCIV, 17(1966), 2, p.418, nr.5; idem, Dacia, NS, 10(1966), p.404, nr.5; I.Glodariu, *Relații economice ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974, p.259, nr.85; B.Mitrea, Pontica, 11(1978), p.90, nr.2; idem, Thraco-Dacica, 8(1985), 1-2, p.51, nr.7; C.Preda, *Istoria monedei*, p.83;

16.SACIDAVA, jud.Constanța

- în urma săpăturilor arheologice a apărut și o emisiune autonomă tip Pick-Regling 2461;

Inedit;

17. SATU NOU, jud. Constanța

- monede autonome neprecizate;

I. Glodariu, *Relații economice ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974, p.254, nr.17, p.259, nr.86; C. Preda, *Istoria monedei*, p.83;

18. SINOE, jud. Constanța

- descoperire întâmplătoare; o monedă tip Pick-Regling 2430; inedit;

19. TÂRGSOR, jud. Prahova

- în urma săpăturilor arheologice din anul 1962 a apărut o monedă tip Pick-Regling 2417;

B. Mitrea, *SCIV*, 14(1963), 2, p.467, nr.7; idem, *Dacia*, NS, 7(1963), p.590, nr.7; idem, *Pontica*, 11(1978), p.91, nr.4; idem, *Thracico-Dacica*, 6(1985), 1-2, p.51, nr.10; I. Glodariu, *Relații economice ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974, p.259, nr.87; C. Preda, *Istoria monedei*, p.83;

20. TROESMIS, Iglîța, jud. Tulcea

- în urma unor periegeze, în nordul castrului de vest au apărut două monede tip Pick-Regling 2513 și 2531;

C. Chiriac, O. Bounegru, Peuce, 4(1973-1975), p.102; E. Oberländer-Tirnovanu, *Pontica*, 11(1978), p.80, nr.39-40; B. Mitrea, *Dacia*, NS, 25(1981), p.383, nr.39; C. Preda, *Istoria monedei*, p.83;

21. TYRAS, Ucraina

- în timpul săpăturilor de la cetate a fost descoperit o monedă de bronz;

T. L. Samojlova, *Tyra VI-I v.v. do. n.e. Kiev*, 1988, p.61-62; V. M. Bîrliba, *Dacia răsăriteană în secolele VI-I î.e.n. Economie și monedă*, Iași, 1990, p.148, nr.272;

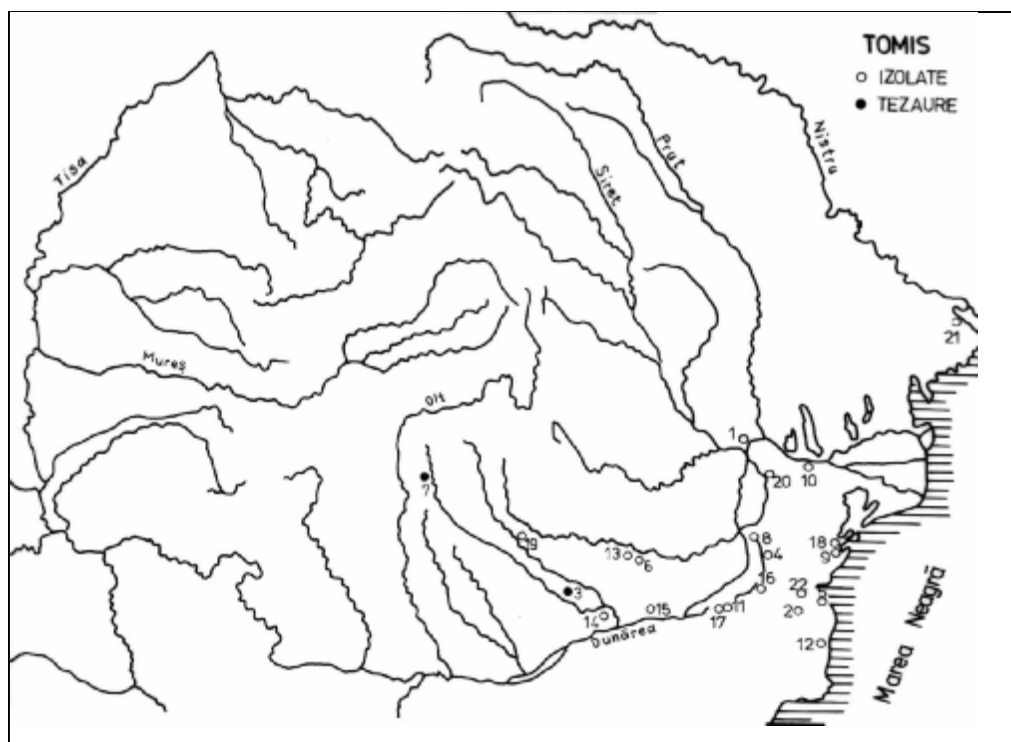
22. VALU LUI TRAIAN, jud. Constanța

- în condiții necunoscute au fost descoperite două monede de bronz tip Pick-Regling 2427 și 2462; inedite;

23. NORDUL DOBROGEI

- o monedă tip Zeus;

E. Oberländer-Tirnovanu, *Pontica*, 11(1978), p.80, nr.41.

PL. II - Harta difuziunii monedelor tomitane din perioadă autonomă

KURZE ÜBERSICHT DES DIFFUSIONSGBIETS DER AUTONOMEN, VON KALLATIS UND TOMIS GEPRÄGTEN MÜNZEN

Zusammenfassung

Die allgemeinen Bemühungen der letzten Jahre für die Erforschung der Tätigkeit griechischer Münzstätten in autonomer Epoche umfaßt auch unser Unternehmen, das durch die Befundaufnahme der für uns interessanten Funde zu einer weitläufigeren Kenntnis verschiedener wirtschaftlicher und münzenbezogener Aspekte führt, die auf einem weiteren Gebiet ersichtlich sind.

Für die Münzstätte von Kallatis wurden 34 Ortschaften registriert, mit Funden, die chronologisch in die Zeitspanne 330 – 72/71 v. Chr. eingeordnet sind; der Großteil davon stammt aus der Dobrudscha. Im südlichen Teil sind sie dichter und im

nördlichen Teil seltener. In diesem Sinn ist das von Mangalia und Constanța begrenzte Gebiet verhältnismäßig besser und der unmittelbare Inlandteil des Gebiets schwächer vertreten. Nach dem Küstenstreifen ist die südwestliche Ecke des Gebiets, an der Donau, durch eine bedeutende Anzahl von Stücken und Funden, in der Nähe von Silistra bemerkenswert, eine Tatsache, die eine eventuelle handels- und wirtschaftliche Richtung andeuten könnte, die für die kallatianische Polis in der Periode der Jh. 4 -1 v. Chr. ein besonderes Interesse darstellte. In negativem Sinn ist die mindere Anzahl der Silbermünzen der Herakles-Typ-Festung bemerkenswert. Wir können annehmen, daß deren Erzeugung äußerst begrenzt war, sie vielleicht wenig empfangen und, wie wir glauben, verhältnismäßig bald aufgegeben wurden, vielleicht eher als bisher bekannt. Eine kleine Anzahl von Stücken erreichte das Gebiet nördlich der Donau, wenn wir einen Hort in Betracht nehmen, der in Poiana (Kr. Galați) aufgefunden wurde, ebenfalls aus Bronzeprägungen besteht und der einzige ist, der im geto-dakischen Milieu erschienen ist.

Für die tomitanische Münzstätte wurden 22 Ortschaften registriert, mit Funden, die chronologisch in den Zeitabschnitt 260/250 – 72/71 v. Chr. eingeordnet sind. Wiederum ist der Großteil der Funde in der Dobrudscha geortet. Sie sind der Donau entlang und an der Schwarzmeerküste angeordnet. Diesmal bemerken wir, zum Unterschied von den kallatianischen Münzen, keine Gruppierung der Funde, nicht einmal in dem tomitanischen Einflußgebiet. Nördlich der Donau beobachten wir dieselbe Seltenheit dieser Münzenfunde. Dennoch bezeugt deren Anwesenheit nördlich der Donau eine seitens der Polis angediehene Aufmerksamkeit für das Aufbauen oder die Entwicklung wirtschaftlicher und politischer Beziehungen mit den einheimischen Gemeinschaften, besonders entlang der wichtigen Flußtäler in der Wallachei.

Es muß die Tatsache unterstrichen werden, daß die griechische Münze von dem Kontext abhängig war, in den sie sich einordnete und ob sie von den Verwendern akzeptiert und ihr Vertrauen in Gebieten mit wechselhaften „Grenzen“ gewonnen hat. Sie hat Mobilität bewiesen, mit unmittelbarer Auswirkung auf das Wachstum der Handelsaustausche oder anderer Natur.

Tafeln

Taf. I. Diffusionskarte der kallatianischen Münzen aus autonomer Epoche.

Taf. II. Diffusionskarte der tomitanischen Münzen aus autonomer Epoche.